

МАСШТАБИ ПОШИРЕННЯ ПАТОЛОГІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В ЯСЕНЕВИХ ДЕРЕВОСТАНАХ УКРАЇНИ ЗА 2018-2023 рр.

Усцький І.М.¹ канд. с.-г. наук, провідний науковий співробітник;

Жадан І.В.¹ старший науковий співробітник;

Ткачук О.М.² канд. с.-г. наук, завідувач лабораторії екології

та захисту лісу

*Український науково-дослідний інститут лісового господарства
та агролісомеліорації ім. Г. М. Висоцького*¹

*Український науково-дослідний інститут гірського лісівництва
ім. П.С. Пастернака*²

В Україні сучасний період характеризується всиханням ясеня (*Fraxinus excelsior* L.). Причиною всихання, одні автори вважають поширення хіларового некрозу, збудником якого є інвазійний аскоміцет *Hymenoscyphus fraxineus* (*Chalara fraxinea*, *H. pseudoalbidus*), [1], а інші ураженням опеньком осіннім (армеляріоз) [2; 3]. Всихання ясеня також пов'язують із поширенням смарагдової вузькотілої златки [4], батьківщиною якої є країни далекого сходу, зокрема Корея і Китай. У цих регіонах вона заселяє місцеві види ясеня (*Fraxinus mandshurica* та *Fraxinus chinensis*) завдаючи відчутної шкоди лише у роки з тривалими посухами.

Оснoву визначення ініціюючих факторів та поширення патологічних процесів за відповідний період склали дані обстежень лісових насаджень спеціалістами державних лісгосподарських підприємств та державних спеціалізованих лісозахисних підприємств в порядку виконання ними їх службових обов'язків. Інформація що характеризувала насадження в якому був відмічений патологічний відпад включала адресну складову (офіс, філія, квартал, виділ), масштаби (площа), характеристика насадження (склад, вік, повнота, тип лісу), характеристика патологічного процесу (порода, що всихає, ступінь темп, характер та причина всихання), заходи, що плануються, а також проведені та їх ефективність. Обліку підлягали насадження в яких був відмічений відпад дерев I та II класів росту, який вважався патологічним, а також деревостани в яких з різних причин виник прецедент для призначення санітарних заходів. Інформацію вносили в базу даних інтернет системи спостереження за динамікою патологічних процесів яка була створена в 2020-2021 рр. як додаток до порталу «Ліси України» і є результатом розвитку баз даних всихаючих лісів України, яка ведеться із 1994 р. [5].

Проведені узагальнення свідчать що загальна площа всіх ясеневих насаджень облікованих в цілому по Україні станом на базовий 2018 р. складала 11,3 тис. га, і більше половина цих площ зосереджена в Центральному регіональному офісі (Черкаська, Кіровоградська та Вінницька області). Станом на 2021 р. площі ясеневих деревостанів в яких були відмічені патологічні процеси порівняно із 2018 р. збільшились майже вдвічі – 21,6 тис. га. Обліки наступного року засвідчили зменшення

площ таких насаджень до 15,9 тис.га, що порівняно з базовим 2018 р. склало 141%. Станом на 2023 р. площі таких деревостанів суттєво зменшились до 9,6 тис.га – 86% площ базового 2018 р.

Таблиця 1. Площі ясеневих деревостанів лісових регіональних офісів ДП «Ліси України» в яких були відмічені патологічні процеси станом на 2018, 2021, 2022 та 2023 рр. (га).

Регіональні офіси	роки обліків							
	2018		2021		2022		2023	
	площа	%	площа	%	площа	%	площа	%
Поліський	254,2	2,3	94,4	0,4	155,8	1	11	0,1
%	100	-	37,1	-	61,3	-	4,3	-
Карпатський	254,4	2,3	382,5	1,8	296,8	1,9	238,7	2,5
%	100	-	150,4	-	116,7	-	93,8	-
Подільський	2445,3	21,7	3627,9	16,8	2835	17,8	690,8	7,3
%	100	-	148,4	-	115,9	-	28,3	-
Центральний	5716,3	50,7	8408,4	38,9	9092,7	57,1	6685,5	69,3
%	100	-	147,1	-	159,1	-	117	-
Столичний	424,9	3,8	330,2	1,5	327,6	2,1	231,3	2,4
%	100	-	77,7	-	77,1	-	54,4	-
Північний	882,1	7,8	6461,6	29,9	2606,4	16,4	1275,9	13,2
%	100	-	732,5	-	295,5	-	144,6	-
Слобожанськ.	264,2	2,3	198,5	0,9	120,9	0,8	145,9	1,5
%	100	-	75,1	-	45,8	-	55,2	-
Східний	365,9	3,2	292,6	1,4	143,5	0,9	43,6	0,5
%	100	-	80	-	39,2	-	11,9	-
Південний	675,2	5,9	1804,8	8,4	323,7	2	330,9	3,2
%	100	-	267,3	-	47,9	-	49	-
Всього	11282,5	100	21600,9	100	15902,4	100	9653,6	100
%	100	-	191,5	-	140,9	-	85,6	-

За даними обліків за увесь період, що розглядається масштаби всихаючих ясеневих деревостанів були найбільшими в лісових насадженнях Центрального офісу. Порівняно з обліками 2018 р. площі таких насаджень станом на 2021 та 2022 рр. збільшились в більш ніж 1,5 рази, і лише станом на 2023р перевищили дані базового рівня на 17%. Звертає на себе увагу збільшення більш ніж в 7 раз площ, всихаючих ясеневих насаджень порівняно з обліками 2018 р. в насадженнях Північного офісу (Чернігівська та Сумська області). В наступні роки за даними обліків 2021 р. площі цих деревостанів поступово зменшувались проте перевищували базовий рівень 2018 р. майже в 3 рази а станом на 2023 р. в 1,4 рази. В Карпатському лісовому офісі (Закарпатська Івано-Франківська та Львівська області) площа ясеневих насаджень стан яких погіршився незначна – 1,8-2,3% від загального патогенезу ясеневих

деревостанів. Тут спостерігається збільшення площ таких деревостанів станом на 2021 р. та 2022 р. порівняно із даними на 2018 р. відповідно в 1,5 та 1,2 рази та зменшення на 6% станом на 2023 р. Частка всихаючих ясеневих насаджень в Подільському офісі (Чернівецька, Тернопільська та Хмельницька області) зменшилась з 2018р (22 %) по 2023р (8%). Звертає на себе увагу також всихання ясеневих деревостанів в лісах Південного регіонального офісу (Миколаївська, Херсонська та Одеська області), де станом на 2021 р. частка таких насаджень в загальному патогенезі ясеневих насаджень складала більше 8% (1,8 тис. га) і перевищила базовий рівень таких насаджень станом на 2018 р. в 2,7 рази, а в наступні роки (2021 та 2022 рр.) зменшились майже в 2 рази. В лісах Поліського, Карпатського, Столичного, Слобожанського та Східного регіональних офісів частка площ всихаючих ясеневих деревостанів в загальному патогенезі ясеневих деревостанів за весь період спостережень незначна – 1-4%. Порівняно із даними за 2018 р. площі таких деревостанів в лісах цих офісів протягом періоду спостережень 2021 – 2023 рр. зменшились.

Література

1. Kowalski T., Łukomska A. (2005) / Badania nad zamieraniem jesionu (*Fraxinus excelsior* L.) w drzewostanach Nadles' - nictwa Włoszczowa (Study on ash dying in the Włoszczowa Forest Unit stands). *Acta Agrobot* 59: P. 429–440.
2. Гойчук А. Ф. Патологія ясена звичайного в насадженнях Західного Поділля. [Електронний ресурс] : А. Ф. Гойчук, І. М. Кульбанська // Лісове і садово-паркове господарство. – 2013. – № 3. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/licgoc_2013_3_3.
3. Bakys R., Vasiliauskas R., Barklund P., Ihrmark K., Stenlid J (2005) / Fungal attacks to root systems and crowns of declining *Fraxinus excelsior*. Proc SNS meeting in Forest Pathology, Skogbrukets Kursinstitut, Biri Norway, 28–31 Aug 2005, *Aktuelt fra skogforskningen*. 1/06: P. 71–72.
4. Кучерявенко Т.В., Скрильник Ю.Є., Давиденко К.В., Зінченко О.В., Мешкова В.Л. Перші дані щодо біологічних особливостей *Agrilus planipennis fairmaire*, 1888 (Coleoptera: Vuprestidae) на території України / Український ентомологічний журна 1-2 (18), 2020 - с.58-66.
5. Моніторинг патологій лісу. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://urifmfp.org.ua/>